

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

DOI: 10.17951/et.2015.27.281

Damian Gocół

PIĄTA EDYCJA KONKURSU HISTORII MÓWIONEJ

Kolejna edycja Konkursu Historii Mówionej dobiegła końca 16 grudnia 2014 roku. To dobra okazja do podsumowania tego cyklicznego wydarzenia. Grudniowe przedsięwzięcie ruszyło pod egidą Instytutu Filologii Polskiej UMCS, Studenckiego Koła Naukowego Etnolingwistów UMCS, Polskiego Radia Lublin oraz Biblioteki Wspomnień. Każda z wymienionych instytucji jest w różnym stopniu związana z historią mówioną, a ich odmienne doświadczenia w pracy z przekazem ustnym pozwalają na wieloaspektową ocenę prac konkursowych. Warto zaznaczyć, że każdy z organizatorów miał swój wkład w rozwój badań nad historią mówioną.

Konkurs skierowany jest przede wszystkim do ludzi młodych. Mogą w nim wziąć udział studenci oraz uczniowie szkół ponadgimnazjalnych z całej Polski. Informacje na temat bieżącej edycji, aktualny regulamin oraz karty umieszczono na stronie internetowej SKNE UMCS¹. Zwrócenie uwagi przede wszystkim na młodzież nie było decyzją przypadkową. Konkurs ma bowiem na celu popularyzację historii mówionej wśród tej grupy, ale także poszerzenie kompetencji młodych ludzi. Wielu z nich współpracuje z organizatorami nie tylko w ramach konkursu, ale także innych działań, np. warsztatów, wolontariatu, obozów naukowych. Konkurs Historii Mówionej jest więc dla nich szansą rozwoju naukowego, pomaga rozwinać własne zainteresowania lub wybrać ścieżkę dalszej edukacji. Zadaniem uczestników jest pozyskanie ustnych narracji o historii, ich transkrypcja oraz prezentacja zebranego materiału w formie gawędy. Na każdym etapie uczestnicy stają przed nowymi dylematami, które muszą w twórczy sposób rozwiązać.

Prezentacje są polem do interpretacji pozyskanych narracji przez uczestników. Pewne sugestie interpretacyjne może jednak podsuwać im temat każdej edycji. W tym miejscu chciałbym więc dokonać krótkiego przeglądu tematyki konkursowej w kolejnych latach. Nie będę omawiał każdej z prac konkursowych, więc zainteresowanych kształtem czterech pierwszych edycji odsyłam do artykułu na ten temat². W tym miejscu przytoczę jedynie tematy, jakie dotąd się pojawiały oraz pojedyncze przykłady ich interpretacji. Szerzej omówię jedynie piątą edycję

¹ Zob. <http://skne.umcs.lublin.pl>.

² D. Gocół, A. Pasek, *Narracje oralne jako przedmiot rejestracji i interpretacji. Podsumowanie czterech edycji Konkursu Historii Mówionej organizowanego przez IFP UMCS i SKNE UMCS*, [w:] *Historia mówiona w świetle nauk humanistycznych i społecznych*, red. S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura, M. Szumiło, przy udziale J. Kłapcia, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2014, s. 353–362.

konkursu, która nie została jeszcze opisana, a pozwoli zobaczyć, jak różnorodne mogą być interpretacje jednego tematu.

Temat pierwszej edycji konkursu był bardzo szeroki, ale mógł sugerować pewien sposób interpretacji. Brzmiał *Opowiem Ci swoją historię...* Warto zauważyć, że hasło zwracało uwagę na to, co jest centrum badań nad historią mówioną – czyli na sytuację komunikacyjną. Ktoś opowiada coś komuś. Jest tu nadawca, odbiorca i relacja między nimi. Jako przykład interpretacji przytoczę opis relacji zwyczajczynie konkursu, Diany Byry. W czasie finału przedstawiła prezentację zatytułowaną *Jedność przeciwieństw, czyli piekło obozów i miłość niemieckiej rodziny*. Osią narracji był kontrast między relacjami o bestialstwie Niemców w czasie wojny a opowieścią o Niemcach jako kochającej rodzinie. W ten sposób autorka przełamała stereotypy, ale nie odbiegła od faktów zawartych w badanej przez nią narracji. Przed nieco bardziej zaskakującym tematem stanęli uczestnicy drugiej edycji. Brzmiał on *Przedmiot skrywa w sobie świat – człowiek czyni go opowiedzianym*. Większość narracji miała w tym przypadku charakter biograficzny, ale ogniskowała się wokół jakiegoś przedmiotu. Zdobywczyni pierwszego miejsca, Ewelina Brodziak, rozpoczęła swoją opowieść od niepozornego kamienia. Sama wcieliła się w rolę świadka historii, który niejedną raz mijał ten niepozorny element krajobrazu, nie wiedząc, z jaką historią się łączy. Jej opowieść dotyczyła historii regionu, ale pośrednio była także narracją o kształtowaniu się tożsamości samej opowiadającej. Temat trzeciej edycji sugerował ukrycie w wypowiedzi nieznanymi światów. Tym razem przyznano dwie pierwsze nagrody. Dominik Gnaś skupił się w swojej pracy na jednej osobie – ks. Stanisławie Zielińskim – natomiast Mariola Anna Ołtarzewska opowiedziała o wspomnieniach ludzi mieszkających w sąsiedztwie obozu na Majdanku. Temat czwartej edycji *Granice przeszłości* sugerował połączenie różnych płaszczyzn czasowych. Laureat konkursu, Damian Gocół, opowiedział o ponadczasowości wartości, takich jak tolerancja, praca czy wzajemny szacunek na podstawie relacji sybiraczki, Haliny Górskiej.

Po tym krótkim przeglądzie wcześniejszych tematów trochę bliżej przyjrzę się ostatniej edycji. Jej temat brzmiał *Czy przeszłość ma przyszłość?* Pytanie to zostało różnie zinterpretowane przez uczestników. Klaudia Oleksińska, która zajęła pierwsze miejsce, stworzyła bardzo oryginalną prezentację. Sama wcieliła się w rolę świadka historii, ale opowiadała o losach swojego dziadka. W nadesłanym materiale stworzyła nagranie wideo, w którym „wciela się” w jego postać i próbuje przekazać tę historię w jak najwierniejszy sposób. Podkreśla, że losy jej nieżyjącego już przodka były bardzo skomplikowane, ale dlatego był jej bliski. W czasie prezentacji w pewnym momencie zaczęła opowiadać także o sobie. Ta sytuacja pokazuje, w jaki sposób przekazywane narracje wpływają na kształtowanie tożsamości kolejnych pokoleń – w których niejako żyje przeszłość. Drugie miejsce zajął Michał Buczek, który jako łącznik między przeszłością a przyszłością potraktował działalność zespołu tańca „Tanew” z Biłgoraja. Pytanie o sens takiego typu działań zadał dyrektor zespołu, Annie Iskrze. Trzecie miejsce zajęła Marika Sońta. Stworzyła bardzo skrupulatnie wykonaną prezentację na podstawie dokładnie opracowanej bazy materiałowej. Sięgnęła do opowieści o II wojnie światowej, które zebrała od czterech różnych osób. Tym samym przedstawiła konflikt z róż-

nych punktów widzenia. Swoich informatorów ukazała jako skarbnicę wiedzy dla młodego pokolenia.

Warto krótko wspomnieć również pozostałe prezentacje, które nie zostały nagrodzone, ale opierały się na bardzo ciekawym materiale. Dwie z nich – mgr Katarzyny Buczek i Katarzyny Okoń – zostały opublikowane w tomie pokonferencyjnym *Historia mówiona w świetle nauk humanistycznych i społecznych*³. Z inicjatywą tą wystąpili jurorzy konkursu, prof. dr hab. Jerzy Bartmiński, dr hab. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska i dr Joanna Szadura, którzy zwrócili uwagę na znaczne walory dokumentacyjne obu prac. Mgr Katarzyna Buczek, która była wcześniej uczestniczką Warsztatów Historii Mówionej „Audiosfera I”, opracowała historię Danuty Strzeleckiej związanej z polskim ruchem harcerskim. Bohaterka prezentacji w młodości była więziona w Zamku Lubelskim za czytanie *Faraona*. Jej historia pokazuje, do jakich konfliktów może doprowadzać odmienna interpretacja przeszłości. Jednocześnie postawa pani Danuty jest wzorem dla młodych ludzi. Katarzyna Okoń przedstawiła natomiast historię Bogdana Kędziory, nauczyciela historii, w młodości prześladowanego za swoje antykomunistyczne poglądy. Jego nonkonformistyczna postawa stała się osią prezentacji. Pozostałe uczestniczki również dotarły do ciekawych relacji. Agata Borys nagrała wspomnienia Zofii Szarowolec i Eugenii Idziak. Opracowanie wzbogaciła szerokim materiałem filmowym, fotograficznym i dokumentacyjnym. W prezentacji skupiła się na historii II wojny światowej i Dzieci Zamojszczyzny. Z kolei prezentacja Weroniki Ryczkowskiej miała charakter szkatułkowy. Uczestniczka opowiadała o Bartłomieju Panikowskim, który opowiedział jej z kolei o losach Zofii Berberyuszowej. Ta niespotykana konstrukcja wynika z tego, że narrator chciał dowiedzieć się, do kogo należała wcześniej zakupiona przez niego działka. W efekcie przeprowadził niezwykle śledztwo, które doprowadziło go do odkrycia powikłanych losów bohaterki prezentacji.

Jak widać, temat jest ciekawą inspiracją, ale nie ogranicza inwencji uczestników. Konkurs jest inicjatywą, która odgrywa ważną rolę edukacyjną i badawczą. Dzięki konkursowi popularyzowana jest teoria historii mówionej, ale buduje on także świadomość dziedzictwa kulturowego.

³ *Historia mówiona w świetle nauk humanistycznych i społecznych*, red. S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura, M. Szumiło, przy udziale J. Kłapcia, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2014 (tu: K. Okoń, *Historia mówiona jako świadectwo kształtowania światopoglądu. Relacja Bogdana Kędziory*, s. 363–374; K. Buczek, *Lubelskie „Trójki” jako forma walki z systemem komunistycznym w latach 1950–1952. Wspomnienia Danuty Rynkowskiej-Strzeleckiej*, s. 375–384).